

УДК 37.03–057.874

КОНЦЕПЦІЯ МОДЕЛІ ОСВІТНЬО-ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК УМОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО АКТИВНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНО ЗОРІЄНТОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Булавенко С. Д.

У статті йдеться про концептуальні засади створення освітньо-інформаційного середовища (ОІС), спрямованого на формування соціально активної та професійно зорієнтованої особистості у загальноосвітньому закладі. Визначено мету, завдання, принципи, умови та структуру моделі ОІС.

Ключові слова: освітньо-інформаційне середовище, соціально активна та професійно зорієнтована особистість.

В статье говорится о концептуальных основах создания образовательно-информационной среды (ОИС), направленного на формирование социально активной и профессионально ориентированной личности в общеобразовательном учреждении. Определены цели, задачи, принципы, условия и структуру модели ОИС.

Ключевые слова: образовательно-информационная среда, социально активная и профессионально ориентированная личность.

The article deals with the conceptual basis of creating educational information environment (EIE) aimed at fostering socially active and professionally oriented personality in schools. It provides definitions of the goals, objectives, principles, conditions and structure of an EIE model.

Key words: educational information environment, socially active and professionally oriented personality.

Сучасна система освіти потребує глибинного переосмислення. Оновленому суспільству потрібні громадяни, які мають активну громадянську позицію, є патріотами, здатні вирішувати складні суспільні та життєві ситуації. Надання освіти державно-національної спрямованості вимагають від науковців і практиків пошуку нових шляхів якісного вдосконалення виховання та розвитку підростаючої особистості. На даний час повинна діяти така освітня модель, яка б забезпечила формування соціально активної та професійно зорієнтованої особистості.

Необхідність звернення до означеної проблематики посилюється наявністю ряду *суперечностей* між:

- об'єктивними процесами, що розгортаються в суспільстві й вимагають створення адекватного їм освітньо-інформаційного середовища для розвитку особистості школяра, та відсутністю науково обґрунтованої теорії і методики здійснення такої освітньої діяльності;

- потребою консолідації зусиль освітніх та інших соціальних інституцій щодо створення освітньо-інформаційного середовища для формування соціально активної і професійно зорієнтованої особистості школяра та недостатнім рівнем теоретичного і методичного забезпечення соціально-педагогічного партнерства;

- невідповідністю накопиченого практикою досвіду створення освітньо-інформаційного середовища для розвитку соціально активної та професійно зорієнтованої особистості школяра і традиційним методичним оснащенням цього процесу [1, с. 50].

В основу Концепції створення освітньо-інформаційного простору Ніжинської гімназії № 3 Ніжинської міської ради Чернігівської області покладено програму проведення дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня за темою "Створення освітньо-інформаційного простору для формування соціально активної та професійно зорієнтованої особистості" на 2012–2019 роки.

Провідними ідеями моделі освітньо-інформаційного середовища гімназії є: гуманізація освіти; врахування традицій української педагогіки; соціалізація; нероздільність навчання і виховання; формування цілісної і розвиненої особистості, яка має активну громадянську позицію та вільно орієнтується в економічному просторі; профорієнтаційна зорієнтованість навчально-виховного процесу. Концепція враховує потреби сучасного українського суспільства, умови його інтеграції в європейське і світове співтовариство, соціальне замовлення в період оновлення та спрямована на: формування соціально активної та професійно зорієнтованої особистості, здатної до творчої діяльності у різних сферах життя суспільства та вміння орієнтуватися на ринку праці; виховання активної громадянської позиції, патріотизму, духовності, культури особистості; розвиток креативного мислення. Модель освітньо-інформаційного середовища гімназії охоплює всі сфери життя дитини у навчальному закладі, весь навчально-виховний процес, де в центрі уваги стоїть особистість учня з її інтелектуальним, фізичним і творчим потенціалом, нероздільність навчання, виховання та профорієнтаційної роботи, що полягає в їх органічному поєднанні, формуванні цілісної та розвиненої особистості.

У теоретичному обґрунтуванні змістового наповнення освітньо-інформаційного середовища (ОІС) важливо виокремити основні положення.

1. Навчально-виховне середовище включає навчальне програмне середовище, програмне забезпечення, колекції віртуальних лабораторних робіт, електронні підручники та енциклопедії, банк методик формування соціально активної та професійно зорієнтованої особистості, навчально-методичне та матеріально-технічне забезпечення, психолого-педагогічний супровід, ефективну систему учнівського самоврядування, сприятливі соціальні відносини та сприятливе психологічне внутрішнє середовище гімназії для формування соціальної активності та профорієнтаційної роботи, реалізацію соціальних програм.

2. Матеріальне середовище формується навчальним обладнанням, інформаційними та технічними засобами, дидактичними матеріалами, консультаційним пунктом, бібліотекою тощо.

3. Інформаційно-комунікативне середовище передбачає доступ до мережі Інтернет, створення електронної бібліотеки, функціонування шкільного радіоцентру, веб-сайту гімназії і системних комунікацій, консультпункту для батьків, учнів, учителів, профорієнтаційного класу.

4. Управління освітнім процесом передбачає облік навантаження вчителів, складання розкладу занять та сітки виховних заходів, автоматизоване робоче місце директора школи, робоче місце заступника директора, робоче місце психолога [3, с. 16].

Метою Концепції є створення й обґрунтування організаційно-функціональної моделі освітньо-інформаційного середовища, розробка технології формування соціально активної та професійно зорієнтованої особистості, також змістового наповнення, кадрового й управлінського забезпечення моделі ОІС.

Відповідно до мети Концепції сформульовані **завдання**:

– розробити та обґрунтувати організаційно-функціональну модель освітньо-інформаційного середовища та її змістове наповнення, кадрове й управлінське забезпечення;

– забезпечити функціонування цілісної навчально-виховної системи на основі запровадження сучасних розвивальних особистісно орієнтованих технологій спрямованих на формування соціально активної та професійно зорієнтованої особистості;

– організувати в гімназії цілеспрямовану, проектну і всебічну діяльність гімназистів у контексті ціннісного самоусвідомлення, активної громадянської позиції та професійної зорієнтованості особистості;

– забезпечити співробітництво, співтворчість учителів та гімназистів у процесі навчальної та позаурочної діяльності;

– забезпечити в гімназії впровадження соціальних програм;

– забезпечити всебічну і ґрунтовну підготовку вчителів, класних керівників, психолога, соціального педагога та педагога-організатора до здійснення процесу формування соціально активної та професійно зорієнтованої особистості;

- виробити науково обґрунтовані методичні рекомендації для вчителів щодо формування соціально активної та професійно зорієнтованої особистості;
- визначити педагогічні умови формування соціально активної та професійно зорієнтованої особистості;
- розробити та налагодити роботу учнівського менеджменту;
- організувати діагностичний моніторинг, провести аналіз отриманих результатів, корекцію подальшої траєкторії формування ОІС.

Реалізація мети та завдань концепції ґрунтується на таких **принципах**:

- демократизація – розвиток педагогіки співтворчості і співпраці, введення дієвої та ефективної форми самоврядування гімназійного колективу, перебудова взаємин учителів, учнів та адміністрації;
- виховання здорової людини через забезпечення фізичного, психічного і соціального благополуччя кожного учня та працівника гімназії;
- застосування інноваційних підходів до планування та реалізації заходів щодо формування соціально активної та професійно зорієнтованої особистості, змістом яких об'єднується досвід, нові ідеї та новації, що є предметом експериментального дослідження та аналітичного обґрунтування одержаних результатів;
- системністю передбачається логічна взаємодія всіх структурних підрозділів, усіх навчально-виховного процесу у гімназії, у продуктивній співпраці, що забезпечить оптимальний розвиток, навчання і виховання всіх гімназистів;
- диференціація й індивідуалізація навчально-виховного процесу мають сприяти стимулюванню здібностей кожного учня, розвитку особистості з урахуванням її інтересів;
- компетентнісний підхід вимагає включення гімназистів в активну суспільно корисну діяльність для вирішення завдань соціальної адаптації особистості;
- безперервність, послідовність, систематичність та системність проведення діагностичної роботи;
- забезпечення рівних можливостей для кожного гімназиста в реалізації права на вільний вибір виду діяльності і професії;
- інтегративність – єдності вимог і педагогічного впливу на гімназиста, педагогів, адміністрації та сім'ї;
- гуманізація, що передбачає надання найвищого пріоритету в навчально-виховному процесі особистості вихованців та учнів, особистісно орієнтованій розвиваючій спрямованості й повноцінному всебічному розвитку;
- співтворчість і співпраця – спільна активна діяльність учителя і учня спрямована на здобуття знань і набуття соціального досвіду;
- оптимізація навчально-виховного процесу через отримання найбільшого ефекту за найменших затрат психофізіологічних затрат;
- самостійність учнів шляхом реформування системи учнівського самоврядування [2, с. 22].

Основними критеріями оцінки ОІС є:

1. Широта освітньо-інформаційного середовища, яке є структурно-змістовою характеристикою і яке показує суб'єкти, об'єкти, процеси і явища, які до нього входять.
2. Наповненість освітньо-інформаційного середовища, яка характеризує ступінь її насиченості освітніми, кадровими, матеріальними, інформаційними ресурсами.
3. Ініціація мобільності і соціальної активності освітньо-інформаційного середовища, яке демонструє можливості його соціально орієнтованого творчого потенціалу, його експансії в соціально-економічне середовище, здатність до органічних еволюційних змін у контексті взаємовідносин з останнім.
4. Ціннісне самовизначення гімназиста детермінує вибір і усвідомлення процесу особистісного розвитку в освітньому середовищі та професійну зорієнтованість.
5. Параметри продуктивної діяльності суб'єктів середовища (компетентність, ступінь їх сформованості), які характеризують ступінь готовності до активної діяльності.

6. Ступінь реалізації творчого потенціалу суб'єкта, що характеризує рівень розвитку креативності в процесі особистісного розвитку в ОІС.

7. Рівень професійного розвитку і педагогічної майстерності вчителів.

8. Гармонізація відносин закладу та батьків, налагодження конструктивної взаємодії у реалізації ідеї формування соціально активної та професійно зорієнтованої особистості.

Зміст функціонування моделі ОІС полягає в організації та забезпеченні впливу сприятливого освітнього середовища на процес формування соціально активної та професійно зорієнтованої особистості.

Освітньо-інформаційне середовище формування соціально-активної та професійно зорієнтованої особистості гімназії має такі складові: фізичну, психологічну та інтелектуальну. Базою фізичної складової освітньо-інформаційного середовища є кімната друзів, предметні кабінети, кабінет інформатики, бібліотека, консультпункт для учнів, батьків, учителів, а також робочі місця адміністраторів, учителів. До освітньо-інформаційного середовища відносяться також сайт гімназії, шкільний Інтернет, локальна мережа та технічні засоби мультимедія (телевізори, проектори, відео, програвачі, фотоапарати тощо), програмне забезпечення навчально-виховного процесу, матеріали учнівського менеджменту, "банк професій", соціальні програми гімназії. До психологічної та інтелектуальної складової освітньо-інформаційного середовища відноситься "людський фактор". Це воля та бажання самих учасників навчально-виховного процесу до використання інформаційних та комунікаційних технологій.

Організація роботи з формування освітньо-інформаційного середовища соціально-активної та професійно зорієнтованої особистості розв'язує такі завдання: опис структури освітньо-інформаційного простору, усіх його рівнів, ступенів, форм взаємодії внутрішніх та зовнішніх взаємодій освітньо-інформаційного середовища гімназії. Учасниками даного процесу мають виступати адміністрація, учителі, учні, батьки [4, с. 124].

Освітньо-інформаційні ресурси навчального закладу умовно можна поділити на 6 блоків: навчально-виховна діяльність, інформаційно-методична діяльність, науково-практична діяльність, адміністративно-господарча діяльність, культурно-просвітницька діяльність, профорієнтаційна діяльність.

Функціональні можливості освітньо-інформаційного середовища складаються з таких компонентів:

- різноманітні види активної, свідомої та корисної діяльності учнів: навчальної, професійної, спортивної, трудової, творчої, пізнавальної, соціальної, економічної, екологічної та природоохоронної, політичної, естетичної, краєзнавчої та ін.;

- насиченість різними видами комунікативної діяльності, суб'єкт-суб'єктних взаємин, міжнаціонального, полікультурного та полісоціального спілкування;

- діяльність, яка сприяє здоровому способу життя, фізичній активності та фізичному розвитку, профілактиці шкідливих звичок;

- реалізація міжвікового та рольового спілкування, апробація дитиною різноманітних соціальних та культурних ролей, свого життєвого сценарію, само-реалізація дитини в прийнятих для суспільства та культури формах;

- широкий доступ до різноманітної інформації, можливість запобігти негативного впливу засобів масової інформації, створення умов інформаційного комфорту та інформаційної безпеки дитини, можливість здійснення інформаційного обміну за допомогою різних знакових систем;

- колективне або групове обговорення проблем та конфліктних ситуацій, обмін думками та враженнями, обговорення суспільно значущих подій та життєвих ситуацій, проведення дискусій, диспутів, бесід у неформальній обстановці;

- велика насиченість сенсорними стимулами: дизайн приміщень, естетичність навколишнього природного та соціально-побутового середовища, витвори мистецтва;

- профорієнтаційна поінформованість: консультпункт, "банк професій", профорієнтаційна робота вчителів, класних керівників, соціальних працівників,

працівників служби зайнятості, соціального педагога, практичного психолога, круглі столи, лекторії, бесіди тощо;

– сприятливий психологічний клімат та позитивна емоційно-психологічна атмосфера в учнівському та педагогічному колективах;

– високий рівень соціально-психологічної культури, розуміння значення психологічних знань в оптимізації процесу навчання й виховання, саморозвитку та самовдосконалення, розвинута система психологічного супроводження (консалтингу) навчально-виробничого та навчально-виховного процесів у гімназії.

Варто зазначити, що ефективність моделі освітньо-інформаційного середовища зумовлена системою закономірностей його функціонування, кожна з яких визначає залежність результату від:

– усвідомлення мети, завдань і принципів моделювання педагогічної системи та педагогічного процесу гімназії;

– наявності відповідних меті науково обґрунтованих програми та планів діяльності навчального закладу;

– рівня координації діяльності учасників педагогічного процесу;

– впровадження відповідної системи аналізу та контролю основних показників модельованого педагогічного процесу;

– наявності механізмів регулювання педагогічного процесу та коригування його результатів відповідно до моделі;

– наявності системи оцінювання результатів діяльності та співвіднесення їх із прогнозованими результатами моделі;

– рівня готовності управлінців до аналітичної діяльності, яка дає змогу оцінити ступінь відповідності реального педагогічного процесу прогнозованій моделі.

Концепцією передбачено проводити експериментальні дослідження досвіду життєвих досягнень; проблем особистості, що пов'язані з вибором виду діяльності та успішним працевлаштуванням; аналітичне обґрунтування результатів дослідження, якими виявлено факти зростання успіху в особистісній діяльності, міжособових стосунках, пізнавальному ставленні до себе, інших, близького оточення.

Практичне значення реалізації Концепції полягає у:

– створенні моделі освітньо-інформаційного середовища, спрямованого на формування соціально активної та професійно зорієнтованої особистості;

– визначенні змісту, форм, методів і технологій формування соціально активної та професійно зорієнтованої особистості;

– створенні навчальних посібників, програм, курсів, практичних матеріалів, НМК спрямованих на формування соціально активної та професійно зорієнтованої особистості;

– розробці програм та методичних рекомендацій для підготовки вчителів до консультаційної роботи з учителями, батьками та учнями з питань профорієнтаційної роботи;

– формуванні рекомендацій щодо впровадження одержаних результатів у практику роботи загальноосвітніх навчальних закладів України.

Література

1. Биков В. Ю. Автоматизовані інформаційні системи єдиного інформаційного простору освіти і науки / В. Ю. Биков // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / гол. ред. М. Т. Мартинюк. – Умань : СПД Жовтий, 2008. – Ч. 2. – С. 47–56.

2. Гуменюк В. В. Інформаційне забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 31.05.01 / Гуменюк В. В. ; ЦІППО. – К., 2001. – 20 с.

3. Забродська Л. М. Принципи відбору змісту програмних засобів навчального призначення / Л. М. Забродська // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2004. – № 7.

4. Калініна Л. М. Система інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом : моногр. / Л. М. Калініна. – К. : Айлант, 2005. – 275 с.